

Pedagogikos istorijos tyrimai Lietuvoje: „Acta Paedagogica Vilnensia“ publikacijų analizė

Irena Stonkuvienė

Socialinių mokslų (edukologijos) daktarė docentė
Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto
Edukologijos katedra
Universiteto g. 1/9,
LT-01513 Vilnius
El. paštas: irena.stonkuviene@fsf.vu.lt

Straipsnyje nagrinėjama, kiek ir kaip pedagogikos istorijos idėjos atsispindi žurnalo „Acta Paedagogica Vilnensia“ publikacijose. Taikant content analizės metodą, aptariamas pedagogikos istorijos publikacijų turinys, jo kaitos tendencijos, metodologinės prielaidos. Nustatyta, kad pedagogikos istorijos publikacijų tolydžio mažta. Sunku pasakyti, ar šių tendencijų lemia mažėjantis pedagogikos istorijos populiarumas, ar tai, kad Lietuvoje taip ir nesusiiformavo stipri pedagogikos istorijos mokykla, ne tik istoriniu aspektu analizuojanti įvairius ugdymo klausimus, bet ir svarstanti savo pačios kaip mokslo teorines ir metodologines prielaidas, aptarianti tyrimų metodus ir kita.

Pagrindiniai žodžiai: pedagogikos istorija, „Acta Paedagogica Vilnensia“, mokslinės publikacijos.

C. Campbellas ir G. Sheringtonas (2002), svarstydami teorinius pedagogikos istorijos klausimus, pažymėjo, kad šios mokslo šakos populiarumas smarkiai mažėjo jau nuo septinto XX a. dešimtmečio. Ilgą laiką buvusi gana populiari, ši mokslo šaka pirmiausiai ėmė nykti iš studijų programų. Iš dalies tai susiję su išorinėmis aplinkybėmis: mokytojų rengimo studijos trumpėjo, buvo atsisakyta dalies disciplinų. Pedagogikos istorija buvo viena iš jų. Kita vertus, J. W. Fraserio (2015) nuomone, įtakos pedagogikos istorijos populiarumui mažėti turėjo ir vidinės pačios disciplinos bėdos. Pedagogikos istorija, daugelio studentų manymu, buvo nuobodė. Faktai, datos ir „mirusių baltųjų vyrų draugija“ darėsi vis mažiau patrauklūs. Be to, vis labiau pabrėžiant kom-

petencijas ir konkrečius įgūdžius, atsakyti, kuo praktiškai naudinga pedagogikos istorija, darėsi vis sunkiau. Tai, kad šio dalyko studijos formuoja pasaulėžiūrą, ugdo kritinį mąstymą, neįtikino nei pedagogų praktikų, nei švietimo politikų (Graves, 2014). O ir patys pedagogikos istorikai sunkiai galėjo atsakyti į šį klausimą. Koją, be kita ko, „kišo“ šios disciplinos tarpdiscipliniškumas, properša tarp pedagogikos ir istorijos, taikomojo mokslo ir akademinės disciplinos, kuriai terūpėjo ugdymo ir švietimo praeitis (McCulloch, 2011). Išryškėjo savita mokslininkų tapatumo krizė. Viena vertus, besijausdami esą istorikai, jie neprivalėjo nieko aiškinti, o tik ramiai dirbti mokslinį darbą. Tačiau tai negaliojo tuomet, kai kirtis buvo dedamas ant žodžio „pedagogika“.

Surasti akademiškumo ir pritaikymo pušiausvyrą tapo vienas iš pagrindinių pedagogikos istorijos uždavinių. Atsakymas į klausimą, kam reikalinga pedagogikos istorija, G. McCullocho nuomone, pirmiausiai turėtų būti aktualus patiems pedagogikos istorikams. Tai jie turėtų nuolat permąstyti ne tik pedagogikos istorijos paskirties, bet ir metodologijos, teorijų, tyrimo metodų ir temų klausimus (Sani, 2013), ieškoti kūrybiško tradicinės istorijos ir empirinių socialinių mokslų santykio (McCulloch, Richardson, 2000; McCulloch, 2011).

Lietuvoje bene esmingiausiai pedagogikos istorijos, kaip mokslo šakos, teorinius klausimus yra gvildenęs A. Maceina pirmoje XX a. pusėje. Pedagogikos istoriją įvardijęs istoriniu mokslu, kuris „pedagoginių vyksmą tyrinėja kylantį iš kultūrinio gyvenimo, vykstantį visuomeninėje aplinkoje ir vedamą pasaulėžiūrinių principų“ (1939, p. 5), A. Maceina svarstė ir šio mokslo bei pedagogikos ir kultūros istorijos santykį, apibrėžė jo objektą, tikslus, paskirtį. Vėliau Lietuvos tyrėjai, pristatydami pedagogikos istoriją, dažniausiai tik atkartoję A. Maceinos ir kitų tarpukario pedagogų mintis, kaip ši mokslo šaka akumuliuoja ir derina ateitį bei praeitį ir padeda suvokti dabartį (Lamauskas, 2000), kaip padeda geriau numatyti ugdymo organizavimo būdus, atskleisti ugdymo esmę ir jo dėsningumus (Rajackas, 1999, p. 48). Lietuvoje parašyta nemažai fundamentalių įvairius ugdymo klausimus per istorinę prizmę nagrinėjančių veikalų (Lukšienė, 1985; Karčiauskienė, 2000 ir kt.), tačiau didesnių teorinio ir / ar metodologinio pobūdžio pedagogikos istorijos darbų nėra.

Pedagogikos istorijos, kaip ir kiekvienos mokslinės disciplinos, plėtotei itin

svarbi ir reikšminga mokslo komunikacija, užtikrinanti naujų idėjų generavimą, teorinių dilemų kėlimą, metodologinių problemų sprendimą, rezultatų sklaidą, grįžtamojo ryšio gavimą ir kita. Viena iš pagrindinių ir efektyviausių formaliosios mokslinės komunikacijos formų – publikacijos mokslo žurnaluose (Lowe, 2012; Stundžė, 2014, 2015).

Siekiant išsiaiškinti, kaip pedagogikos istorijos problemos pristatomos mokslinėse publikacijose, pasirinktas vienas iš pagrindinių Lietuvos edukologijos mokslo žurnalų „Acta Paedagogica Vilnensia“ (1991–2015). Šiame straipsnyje naudojant *content* analizės metodą aptariamas pedagogikos istorijos publikacijų šiame žurnale turinys, jo kaitos tendencijos, metodologinės prieigos. Taip pat siekiama nustatyti pedagogikos istorijos publikacijų žurnale dinamiką.

Pedagogikos istorijos publikacijų žurnale dinamika

Mokslo žurnalas „Acta Paedagogica Vilnensia“ pradėtas leisti 1991 m. Vilniaus universiteto Edukologijos katedroje. Žurnalo įkūrėjas ir vyriausiasis redaktorius (iki 2000 metų) buvo profesorius L. Jovaiša. 2000–2013 metais žurnalo redakcinei kolegijai vadovavo profesorė V. Aramavičiūtė. Profesorė, apžvelgdama dvidešimt „Acta Paedagogica Vilnensia“ gyvavimo metų ir atsižvelgdama į žurnalo kryptingumą, turinio, principų, problemų ir perspektyvų raidą, išskyrė kelis etapus: pirmasis truko nuo 1991 m. iki 2000 m.; antrasis – nuo 2000 m. iki 2008 m., trečiasis – nuo 2009 m. iki dabar.

Pirmame etape buvo siekiama pristatyti Lietuvos pedagogikos, kaip mokslo apie

žmogaus ugdymą, tyrimų rezultatus, atspindinčius jos tuometę būklę; įprasminti naujus ugdymo tikslus ir uždavinius, siejamus su savarankiško ir kūrybiško Lietuvos valstybės piliečio, gebančio brandinti savo kultūrinę bei tautinę savimonę ir spartinti Lietuvos tautos, kaip laisvos, demokratinės ir solidarios politinės bendruomenės, kūrimą. Vienas iš svarbiausių šio etapo uždavinių taip pat buvo Lietuvos ir kitų šalių švietimo istorijos problemų, galinčių padėti rasti optimalius švietimo darbo organizavimo ir pedagoginės minties plėtotės sprendimus, aktualinimas ir skelbimas (Aramavičiūtė, 2011, p. 152). Ir šis uždavinys išties buvo vykdomas – pedagogikos istorijos straipsniai sudarė kone ketvirtadalį (23,7 proc.) visų (N135) 1991–2000 m. publikuotų straipsnių. Šio etapo žurnaluose pedagogikos istorijos straipsniams skiriami atskiri skyriai, nors ir neturintys nuolatinio bendro pavadinimo („Iš ugdymo minties istorijos“, „Iš Lietuvos mokyklos ir pedagogikos praeities“, „Lyginamoji ir istorinė pedagogika“ ir kt.). Juose pristatomi tarpukario Lietuvos mokyklų ir pedagoginės minties raidą perteikiantys straipsniai. Kartu pažymimas tokių straipsnių aktualumas nepriklausomybę atgavusios Lietuvos mokyklai. Antai antro tomo pratarinėje skelbiama: „Iš jų (pedagogikos istorijos straipsnių – I.S.) gerai matyti analogijos su šių dienų problemomis, jų diskusijomis ir išvadomis, kurių įsisąmoninimas galėtų padėti rasti optimalius švietimo darbo organizavimo ir pedagoginės minties plėtotės sprendimus. Tuo tarpu daugeliu atvejų šiandien neišbrendama iš praėjusių metų bergždžių rūpesčių“ (*Acta Paedagogica Vilnensia*, 1993, p. 3). Sunku pasakyti, ką šio leidinio sudarytojas vadina „bergždžiais rūpesčiais“ – tų dienų

blaškymąsi kuriant naujos mokyklos koncepciją ar, greičiausiai, sovietinės pedagogikos išvedžiojimus. Nors didesnę dalį sudaro Lietuvos ugdymo istorijai skirti straipsniai, pristatomi ir Vakarų pedagogikos klasikai (pvz., J. Dewey, J. F. Herbart), pedagoginės srovės (pvz., egzistencialistinė pedagogika, aktyvioji mokykla). Taip pat pažymėtina, kad net ir šiuolaikines problemas gvildenę straipsniai turėjo istorinę dalį, juose dažnai buvo remiamasi iš naujo atrastų ugdymo filosofų St. Šalkauskio, A. Maceinos darbais.

Naujajame tūkstantmetyje svarstant žurnalo turinio ir paskirties klausimus, pabrėžiama globalizacijos įtaka tiek ugdymui, tiek ugdymo mokslui. Antrame žurnalo etape siekiama „išsaugoti edukologijos branduolį ir jo periferiją sudarančių mokslo šakų pusiausvyrą, užtikrinti tradicinės (fundamentinės) ir postmodernios edukologijos ryšį, ieškoti dermės tarp šiuolaikinių teorinių ir empirinių tyrimų plėtotės, propaguoti pasaulyje sukauptą novatorišką ugdymo patirtį, išvelgiant ugdymo tikslų ir problemų bendrumą bei universalumą, kartu nepaneigiant jų individualumo, specifiškumo“ (Aramavičiūtė, 2011, p.153). Tačiau, išanalizavus šio etapo straipsnius (N296), matyti, kad „naujovės“ vis dėlto laimi prieš „tradiciją“, o pedagogikos istorijos vaidmuo tolydžio mažta. Pedagogikos istorijai skirti straipsniai sudaro 7,4 proc. visų publikacijų, tačiau šį procentą smarkiai padidina pedagogikos istorikų A. Maceinos (2008) ir M. Karčiauskienės (2009) jubiliejams skirti straipsniai. Daugelyje antro etapo „Acta Paedagogica Vilnensia“ tomų galima rasti tik po vieną bent kiek su ugdymo istorija susijusį straipsnį, o kai kuriuose tomuose – nė vieno.

Dar ryškesnė pedagogikos istorijos straipsnių mažėjimo tendencija matoma trečiame etape (2010–2015). Nors pabrėžiama, kad pagrindinis šio etapo tikslas yra mokslinio diskurso švietimo politikos ir kultūros ugdymo klausimais plėtotė ir akcentuojamas tarpdalykiškumas, pedagogikos istorijai, kaip vienai iš kultūros istorijos sričių, dėmesio beveik neskiriama. Bent kiek su ugdymo istorija susiję straipsniai sudaro vos 3,7 procento.

Pedagogikos istorijos straipsnių turinys

Maceina (1939, p. 6) pedagogikos istoriją apibrėžia kaip pedagoginių praktikų (institucijų), pedagoginių problemų (idėjų, principų) ir pedagogų istoriją. Atrodo, kad panašios šios šakos problemų tyrimo apimties laikėsi ir „Acta Paedagogica Vilnensia“ autoriai.

Pristatant ugdymo institucijų raidą, žurnale daugiausiai dėmesio skiriama mokyklų istorijai (Vaitkevičius, 1991), mokytojų rengimui, profesinėms ir asmeninėms savybėms (Poškus, 1991; Karčiauskienė, 1993; Tijūnėlienė, 2002). Ugdymo tikrovę XX a. pirmos pusės kaimo bendruomenėje ir šeimoje pristato I. Stonkuvienė (2000, 2007). Tačiau šie straipsniai daugiausiai remiasi retrospektyviniais informantų pasakojimais apie vaikystę ir gali būti labiau priskiriami ne pedagogikos istorijos, o ugdymo antropologijos sričiai. Šeimos, kaip ugdymo institucijos, įtaka pabrėžiama ir estų pedagogikos istorikės M. Tilk straipsnyje, paremtame *Domostroi*, šešiolikto amžiaus rusų namų ūkio taisyklių rinkinio, analize.

Žurnale vyrauja straipsniai, kuriuose pristatomos konkrečios pedagoginės srovės (humanistinė, egzistencialistinė ir pedago-

gika) arba aptariama tam tikrų švietėjų, pedagogų praktinė veikla ir (ar) teoriniai darbai, gvildenantys įvairius ugdymo aspektus.

Nemažai straipsnių skirta S. Šalkauskio (Paulauskas, 1991; Sirtautas, 1997; Šalkauskas, 2008) pedagoginėms idėjoms aptarti. Tiesa, šie straipsniai balansuoja ties pedagogikos istorijos ir ugdymo filosofijos riba. Gvildenant dorinio auklėjimo klausimus išskiriamos vieno iš žymiausių dorovės pedagogų F. V. Foersterio (Aramavičiūtė, 1993), taip pat juo besiremiančios M. Pečkauskaitės (Tijūnėlienė, 1998) idėjos. Religinis ugdymas aptariamas remiantis socialinio katalikų pedagogo J. Bosko veikla (Jovaiša, 2000). Bent keliuose straipsniuose yra apžvelgiama kultūros ir švietimo veikėjo – mokytojo, pedagogo metodininko, daugelio vadovėlių autoriaus, vertėjo, muziejaininko, vieno iš bibliotekininkystės pradininkų Lietuvoje – Vinco Ruzgo (1890–1972) veikla (Bernotas, 1997; Širiakovienė, 1991, 1997). Galima pažymėti, kad daugelyje pedagogikos istorijos publikacijų, pristatant vieno ar kito švietėjo idėjas, dažniausiai remiamasi istoriniais šaltiniais, jo veikalų analize. Tačiau yra ir straipsnių, besiremiančių vienu šaltiniu: J. Vaitkevičius (1993) pristato J. Laužiko veikalą „Švietimo integracijos pagrindai“, parašytą 1943 m. kaip habilitacijos darbą profesoriaus vardui gauti, tačiau taip ir likusį rankraštyje, O. Tijūnėlienė (1999) analizuoja M. Valančiaus šviečiamąsias idėjas, remdamasi vyskupo knyga „Maskoliams katalikus persekiojant“.

Jei analizuotume žurnalo publikacijas per laikmečio prizmę, daugiausiai rastume XIX a. pabaigos – XX a. pradžios ugdymo istorijai skirtų darbų. Prie pedagogikos istorijos priskirtume ir publikacijas, gvildenančias sovietinio

laikotarpio ugdymo klausimus, pvz., pedagogikos mokslo raidą 1973–1987 m. (Dagyte, 1991), užklausinį darbinį mokymą (Širiakovienė, 1993, 1996). Reikia pasakyti, kad tokio pobūdžio publikacijose šis laikmetis dar nėra vertinamas kritiškai. Tačiau autoriai, kurie aptaria ne pavienius ugdymo klausimus, o visą sovietinę pedagoginę sistemą, kritikos jai negaili. Prie tokių priskirtinas J. Vaitkevičiaus (1991) straipsnis, kuriame apžvelgiami 1940–1990 metų Lietuvos švietimo sistemos pokyčiai. 1940–1990 metų laikotarpio istoriniai lūžiai atsispindi ir straipsniuose, kuriuose aprašomas lietuvių ugdymas egzilyje: perkeltų asmenų švietimas stovyklose Vokietijoje (Pečkus, 1996; Montvilaitė, 1997), ugdomoji ateitininkų veikla emigrantų bendruomenėse (Gedvilienė, Šukys, 2007).

Žurnale istoriniu aspektu analizuojami ne tik tam tikri ugdymo klausimai, bet ir paties ugdymo mokslo raida. Paminėtini S. Montvilaitės darbai, kuriuose analizuojami ugdymo mokslo sistemos pradmenys Lietuvoje (2004), pristatomos ugdymo tyrimų raidos tendencijos (2005).

Bene aktyviausia žurnale publikuojamų pedagogikos istorijos straipsnių autorė – S. Valatkienė. 1980 metais Vilniaus universitete apgynusi disertaciją „Mokymo formų ir metodų problema JAV pedagogikoje XIX a. pabaigoje ir XX a. pradžioje“, mokslininkė ir toliau liko ištikiama pedagogikos istorijos tyrimams. Ypač daug dėmesio S. Valatkienė skiria „naujojo ugdymo“ (aktyviosios mokyklos) analizei. Remdamasi šio pedagoginio judėjimo idėjomis ir veikla, mokslininkė analizuoja įvairias ugdymo ir švietimo problemas: mokymo individualizavimą (1993), dorinį

ugdymą (2000), mokinių savivaldą (2001), mokytojų rengimą (2002), visuminį ugdymą (2005) ir kt. Nepaisant akivaizdaus žavėjimosi aktyviaja mokykla, pedagogikos istorikė geba išlikti objektyvi ir kritiškai pažvelgti į tyrimo objektą. Pavyzdžiui, straipsnyje „Aktyviosios mokyklos atstovų kritinis požiūris į Herbarto mokyklą“, aptardama XIX a. pabaigoje ir XX a. pradžioje vyravusią senosios (tradicinės) mokyklos kritiką, S. Valatkienė (1991) pažymi, kad vienas iš aršiausių „naujojo“ ugdymo (progresyvistų) judėjimo atstovų J. Dewey, nors ir kritikavo „tradicionalistą“ J. F. Herbartą, pats daug ką iš jo perėmė.

Minėjome, kad pedagogikos istorijos straipsnių publikavimas yra susijęs ir su pedagogikos istorikų jubiliejais. 21-ojo tomo pirmasis skyrius skiriamas A. Maceinos 100-osioms gimimo metinėms paminėti, kartu aktualinti šio Lietuvos pedagogo ir filosofo idėjas pedagoginių santykių, ugdytinio veiklumo, dorinio, estetinio, religinio ir tautinio auklėjimo ir kt. srityse. E. Martišauskienė (2008) nagrinėja fundamentines A. Maceinos pedagogines idėjas, apimančias žmogaus sampratą, grindžiamą struktūriniais dėmenimis (kūnu, psichika ir dvasia), atskleidžiančias pedagoginės sąveikos esmę ir ypatumus, išryškinančias svarbiausių ugdymo funkcijų – lavinimo ir auklėjimo – pobūdį ir kita. S. Valatkienės (2008) straipsnyje aptariamas A. Maceinos požiūris į reformistinių pedagoginių sąjūdį Vakaruose XX a. pradžioje. Pasitelkusi lyginamąją analizę autorė pateikia A. Maceinos naujųjų pedagogikos srovių klasifikacijos sampratą, taip pat atskleidžia požiūrį į pedagogikos istoriją.

2009 metais minint 90-ąjį M. Karčiauskienės jubiliejų, 23 tomo skyrius „Magda-

lenos Karčiauskienės pedagoginių idėjų aktualumas kintančiai mokyklai“ skiriamas šios vienos iš žymiausių pedagogikos istorikų darbams ir idėjoms aptarti. A. Žemgulienės, S. Montvilaitės (2009) straipsnyje siekiama parodyti, kaip profesorės M. Karčiauskienės darbuose atsiskleidžia klasikinės mokytojo sampratos raida Lietuvoje. Apžvelgiamas šios sampratos formavimosi problemiškas ir ištakos antroje XIX a. pusėje, analizuojamas klasikinis jos pobūdis pirmoje XX a. pusėje, pabrėžiamas šios sampratos aktualumas. Čia taip pat analizuojamas M. Karčiauskienės požiūris į tarpukario didaktų įnašą į Lietuvos pradinio ugdymo sistemos kūrimą (Grabauskienė, 2009). S. Valatkienės (2009) straipsnyje, naudojant lyginamosios analizės metodą, siekiama atskleisti M. Karčiauskienės požiūrį į pedagoginių reiškinių vertinimą istoriniu aspektu. Straipsnyje pristatoma istorinių ištakų paieškos samprata, pagrindžiama istorinio perimamumo principo taikymo svarba šiuolaikinei Lietuvos mokyklai ir pedagogikos mokslo teorijai. Tai vienas iš nedaugelio mokslinių straipsnių ne tik „Acta Paedagogica Vilnensia“, bet ir kituose ugdymo problemoms gvildinti skirtuose žurnaluose, kuriame nagrinėjami teoriniai ir metodologiniai pedagogikos istorijos, kaip vienos iš pedagogikos šakų, klausimai. Šiuo aspektu išsiskiria ir D. Survutaitės straipsnis, kuriame aprašoma Lietuvos edukologų patirtis klasifikuojant ugdymo idėjas į teorijas, kryptis, sroves, paradigmas, koncepcijas. Straipsnio autorė taip pat pažymi, kad „vertinant pedagogikos istoriją kaip turinčią sinchroninę-taksonominę struktūrą, daroma prielaida, kad esamos ir atsirandančios ugdymo idėjos gali būti išreikštos grafiškai vaizduojant santykius tiek mikro-, tiek

makrolygmeniu. Lyginamosios analizės bei modeliavimo dėka mėginama schemiškai vaizduoti ugdymo idėjų įvairovę šiuolaikinėje edukacijoje“ (2013, p. 9)

Tačiau vis dėlto galima tik apgailestauti, kad daugumoje žurnale publikuojamų pedagogikos istorijos straipsnių metodologinės prieigos nepristatomos, beveik neapibrėžiami, juolab išsamiau neaptariami ir tyrimo metodai. Daugelis straipsnių yra tiesiog aprašomojo pobūdžio, kituose vyrauja sisteminė ar probleminė tekstų analizė ir metaanalizė, taip pat lyginimo metodas.

Apibendrinimas ir diskusija

Apžvelgus visus (N563) nuo 1991 iki 2015 m. „Acta Paedagogica Vilnensia“ publikuotus straipsnius nustatyta, kad ugdymo klausimus istoriniu aspektu nagrinėjantys straipsniai sudaro 10,4 procento publikacijų. Šiuos straipsnius analizuodami pagal skirtingus žurnalo raidos etapus, matytume itin smarkų mažėjimą. Iki 2000 m. pedagogikos istorijos straipsniai žurnale sudarė kone ketvirtadalį, 2001–2009 – 7,4 procento, 2010–2015 tik 3,7 procento. Sunku pasakyti, ar šią tendenciją lėmė mažėjantis pedagogikos istorijos populiarumas apskritai, ar tai, kad Lietuvoje taip ir nesusiformavo stipri pedagogikos istorijos mokykla, ne tik per istorinę prizmę aprašanti ir / ar analizuojanti įvairius ugdymo klausimus, bet ir svarstanti savo pačios kaip mokslo šakos teorines ir metodologines prieigas, aptarianti tyrimų metodus ir kita.

Iš dalies tokią pedagogikos istorijos padėtį paaiškina istorinės aplinkybės. Sovietmečiu visi atsakymai į teorinius ir metodologinius klausimus slypėjo vienintelėje ofi-

cialioje doktrinoje – marksizme-leninizme. Ja remiantis buvo konstruojami ir istoriniai faktai. I. Kestere teigimu, net ir griuvus Berlyno sienai, metodologijos klausimai bemaž nepajudėjo iš mirties taško. Pasak šios latvių pedagogikos istorikės, sugriauti fizinę sieną buvo lengviau, nei įveikti barjerus galvose (2014, p. 844). Tačiau, be abejo, pokyčių pedagogikos istorijoje subyrėjus SSRS būta. Latvijoje, kaip ir Lietuvoje, atsivėrė archyvai, prieinamos tapo sovietmečiu uždraustos knygos. Tuomet istorikai netgi įgijo savitą privilegiją. Mat kai visų socialinių mokslų atstovams reikėjo permąstyti savo tyrimus ir jų teorines bei metodologines prieigas, pedagogikos istorikams užteko atverti „praities lobynus“ (dažniausiai iš tarpukario pedagogikos) ir pateikti juos visuomenei. Ilgainiui, I. Kestere (2014) nuomone, tai tapo sąpūtais: pedagogikos istorija be faktų interpretavimo ir paaiškinimo pasidarė neįdomi ir nereikalinga visuomenei. Vis dėlto, pasak I. Kestere, panikuoti nereikėtų. Kaip matyti iš pagrindinių tarp-

tautinių pedagogikos istorijos žurnalų „History of Education“, (Raftery, Crook, 2012), „Paedagogica Historica“ (Dekker, Simon, 2014) publikacijų analizės, Vakarų mokslininkai taip pat ne kartą grįždavo prie metodologinių diskusijų ir, atrodytų, išgvildentų temų. Be to, pedagogikos istorijai peržengus nacionalinių valstybių ribas ir tampant vis labiau tarptautiškai (Droux, Hofstetter, 2014), visų šalių pedagogikos istorikai gali analizuoti naujas temas, pavyzdžiui, moterų švietimo istoriją, ugdymo istorijos sąsajas su emocijų istorija, socialinio teisingumo istorija, kino istorija, kasdienybės istorija, mokyklos kultūra, ugdymo įstaigų architektūra, mokytojo įvaizdžio klausimais ir kita. Mes gi pasauliui galime būti įdomūs analizuodami sovietinės pedagogikos istorijos klausimus, bet tik tada, jei remsimės naujausiomis, pasaulyje pripažintomis teorinėmis ir metodologinėmis prieigomis arba kursime savas. Tačiau tam neabejotinai reikalinga efektyvi tiek neformali, tiek formali mokslinė komunikacija.

Straipsnis parengtas pagal Lietuvos mokslo tarybos finansuotą projektą (sutarties Nr. LIT-8-87).

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI:

Aramavičiūtė, V. (1993). F. V. Foersterio etinių-pedagoginių idėjų esmė ir aktualumas. *Acta Paedagogica Vilnensia*, t. 2, p. 113–120.

Aramavičiūtė, V. (2011). Žurnalui „Acta Paedagogica Vilnensia“ – 20. *Acta Paedagogica Vilnensia*, t. 27, p. 152–154.

Bernotas, V. (1997). Pedagogas Vincas Ruzgas. *Acta Paedagogica Vilnensia*, t. 4, p. 52–59.

Campbell, C.; Sherington G. (2002). The History of Education. The possibility of survival. *Change: Transformations in Education*, Vol. 5. (1), p. 48–64.

Dagytė, I. (1991). Pedagogikos mokslo padėtis respublikoje: informacinis aspektas. *Acta Paedagogica Vilnensia*, t. 1, p. 22–27.

Dekker, J. J. H.; Simon, F. (2014). Shaping the history of education? The first 50 years of Paedagogica Historica – introduction. *Paedagogica Historica*, Vol. 50(6), p. 707–716.

Droux, J., Hofstetter, R. (2014). Going international: the history of education stepping beyond borders. *Paedagogica Historica*, Vol. 50(1–2), p. 1–9.

Fraser, J. W. (2015). HES Presidential Address: The Future of the Study of Our Educational Past—Whither the History of Education? *History of Education Quarterly*, Vol. 55(1), p. 1–32.

Jovaiša, L. (2000). Jonas Boskas – socialinis katalikų pedagogas. *Acta Paedagogica Vilnensia*, t. 3, p. 181–207.

- Gedvilienė, G.; Šukys, A. (2007). Ateitininkų nuostatos puoselėjant tautinį identitetą *Acta Paedagogica Vilnensia*, t. 19, p. 102–114.
- Grabauskienė, A. (2009). Magdalena Karčiauskienė apie tarpukario Lietuvos didaktų įnašą į šalies pradinio ugdymo sistemą. *Acta Paedagogica Vilnensia*, t. 23, p. 123–128.
- Graves, K. Because It's Good for You: An Argument for History of Education in Liberal Education. *History of Education Quarterly*, Vol. 54 (1), p. 98–102.
- Karčiauskienė, M. (1993). Mokytojo problema Lietuvoje (1918–1940). *Acta Paedagogica Vilnensia*, t. 2, p. 4–20.
- Karčiauskienė, M. (2000). Lietuvos mokykla ir pedagoginė mintis: XIX a. antroji pusė – XX a. pradžia. Kaunas: Šviesa.
- Keštere, I. (2014). History of education and the struggle for intellectual liberation in post-Soviet Baltic space after the fall of the Berlin Wall. *Paedagogica Historica*, Vol. 50 (6), p. 844–851.
- Lamanauskas, V. (2000). *Edukologijos praktikumas*. Šiauliai: K. J. Vasiliauskas.
- Lukšienė, M. (1985). *Demokratinė ugdymo mintis Lietuvoje: XVIII a. antroji – XIX a. pirmoji pusė*. Vilnius: Pedagogikos mokslinio tyrimo institutas, Lietuvos TSR Mokslų Akademijos Filosofijos, sociologijos ir teisės institutas.
- Lowe, R. (2002). Do We Still Need History of Education: Is it Central or Peripheral? *History of Education*, Vol. 31, p. 491–504.
- Lowe, R. (2012). The changing role of the academic journal: the coverage of higher education in History of Education as a case study, 1972–2011. *History of Education*, Vol. 41 (1), p. 103–115.
- Martišauskienė, E. (2008). Fundamentinės ugdymo problemos Antano Maceinos pedagogikoje. *Acta Paedagogica Vilnensia*, t. 21, p. 14–21.
- McCulloch, G.; Richardson, W. (2000). *Historical research in educational settings*. Buckingham: Open University Press.
- McCulloch, G. (2011). *The Struggle for the History of Education*. New York: Routledge.
- Montvilaitė, S. (1997). Lietuvių mokyklos perkeltų asmenų stovyklose Vokietijoje 1945–1950 metais. *Acta Paedagogica Vilnensia*, t. 4, p. 44–51.
- Montvilaitė, S. Ugdymo mokslo sistemos pradžios Lietuvoje (2004). *Acta Paedagogica Vilnensia*, t. 13, p. 147–154.
- Montvilaitė, S. (2005). Ugdymo tyrimų raidos tendencijos: istoriniai aspektai. *Acta Paedagogica Vilnensia*, t. 14, p. 76–82.
- Paulauskas, R. (1991). S. Šalkauskio filosofinė pedagogika. *Acta Paedagogica Vilnensia*, t. 1, p. 28–42.
- Pečkus, K. (1996). Lietuvių tremtinių švietimas pokario Vokietijoje. *Acta Paedagogica Vilnensia*, t. 7, p. 23–29.
- Poškus, K. (1991). Lietuvos mokytojo socialinio aktyvumo raidos bruožai. *Acta Paedagogica Vilnensia*, t. 1, p. 12–21.
- Raftery, D.; Crook, D. (2012). Forty years of History of Education, 1972–2011. *History of Education*, Vol. 41(1), p. 5–7.
- Rajackas, V. (1999). *Pedagogika ugdymo moklas ir menas*. Vilnius: VPU.
- Sani, R. (2013). History of Education in Modern and Contemporary Europe: New Sources and Lines of Research. *History of Education Quarterly*, Vol. 53(2), p. 184–195.
- Sirtautas, V. (1997). Stasys Šalkauskis – mokslinio darbo metodikos pradininkas. *Acta Paedagogica Vilnensia*, t. 4, p. 60–66.
- Stonkuvienė I. (2000). Dorinis vaikų auklėjimas lietuvių valstiečių šeimoje. *Acta Paedagogica Vilnensia*, t. 7, p. 71–91.
- Stonkuvienė I. (2007). Ugdymo tikrovė XX a. pirmosios pusės Lietuvos kaimo bendruomenėje: kasdienis ugdymas kasdienybei. *Acta Paedagogica Vilnensia*, t. 19, p. 172–185.
- Stundžė, L. (2014). Formalioji lyčių studijų mokslo komunikacija: mokslo leidinio „Lyčių studijos ir tyrimai“ atvejo analizė. *Lyčių studijos ir tyrimai*, t. 12, p. 46–58.
- Stundžė, L. (2015). Formalioji lyčių studijų mokslo komunikacija socialinių mokslų krypties mokslo žurnaluose. *Informacijos mokslai*, t. 72, p. 7–20.
- Survutaitė, D. (2013). Ugdymo idėjų ženklinimas: patirtis ir prieigos. *Acta Paedagogica Vilnensia*, t. 30, p. 9–23.
- Širiakovienė, A. (1997). Fakultatyvus darbų mokymas Lietuvoje 1958–1990 metai. *Acta Paedagogica Vilnensia*, t. 4, p. 67–75.
- Širiakovienė, A. (1996). Fakultatyvus darbų mokymas Lietuvoje 1958–1990 metai. *Acta Paedagogica Vilnensia*, t. 3, p. 217–225.
- Širiakovienė, A. (1993). Užklasinis darbinis mokymas (1947–1989). *Acta Paedagogica Vilnensia*, t. 2, p. 46–56.

Tijūnėlienė, O. (1998). Meilės dorybė M. Pečkauskaitės pedagoginiame palikime. *Acta Paedagogica Vilnensia*, t. 5, p. 256–267.

Tijūnėlienė, O. (2002). Mokytojo dorybės kaip jo autoriteto raiška. *Acta Paedagogica Vilnensia*, t. 9, p. 72–89.

Tijūnėlienė, O. (1999). Vyskupas Motiejus Valančius apie katalikų ugdymą ir švietimą. *Acta Paedagogica Vilnensia*, t. 6, p. 67–73.

Vaitkevičius, J. (1993). Integracijos samprata J. Laužiko pedagogikoje. *Acta Paedagogica Vilnensia*, t. 2, p. 21–28.

Vaitkevičius, J. (1991). Lietuvos mokyklos istorijos vingiai. *Acta Paedagogica Vilnensia*, t. 1, p. 4–11.

Valatkienė, S. (2008). Antano Maceinos požiūris į naująsias pedagogikos sroves. *Acta Paedagogica Vilnensia*, t. 21, p. 14–21.

Valatkienė, S. (1991). Aktyviosios mokyklos atstovų kritinis požiūris į Herbarto mokyklą. *Acta Paedagogica Vilnensia*, t. 1, p. 77–85.

Valatkienė, S. (2009). Istorinių ištakų paieška

– kertinis Magdalenos Karčiauskienės pedagogikos principas. *Acta Paedagogica Vilnensia*, t. 23, p. 118–122.

Valatkienė, S. (1993). Mokymo individualizavimas JAV. *Acta Paedagogica Vilnensia*, t. 2, p. 91–108.

Valatkienė, S. (2001). Mokinių savivalda ir „aktyviosios mokyklos“ patirtis. *Acta Paedagogica Vilnensia*, t. 8, p. 51–57.

Valatkienė, S. (2002). Mokytojų rengimas ir „aktyviosios mokyklos“ teorija bei patirtis. *Acta Paedagogica Vilnensia*, t. 9, p. 64–71.

Valatkienė, S. (2000). Pedagogų jėga – žmogiškumas. *Acta Paedagogica Vilnensia*, t. 7, p. 229–233.

Valatkienė, S. (2005). Visuminio ugdymo problema naujosios pedagogikos teorijoje ir praktikoje. *Acta Paedagogica Vilnensia*, t. 15, p. 112–119.

Žemgulenė, A.; Montvilaitė, S. (2009). Klasikinės mokytojo sampratos raidos atspindys Magdalenos Karčiauskienės darbuose. *Acta Paedagogica Vilnensia*, t. 23, p. 129–139.

RESEARCH ON THE HISTORY OF EDUCATION IN LITHUANIA: AN ANALYSIS OF PUBLICATIONS IN *ACTA PAEDAGOGICA VILNENSIA*

Irena Stonkuvienė

S u m m a r y

The article aims to analyze how the ideas of history of education are reflected in the publication of the journal *Acta Paedagogica Vilnensia*. By applying the method of content analysis, the content of publications on history of education is discussed together with its changing tendencies and methodological approaches. Having counted the publications in the journal since 1991, it was established that articles dealing with historical aspects of education comprise one tenth of all publications (N563). However, their distribution is very unequal. In the first stage of the journal publishing (1991–2000), the interest in the history of education and in the works written by interwar Lithuanian educators, also in the evolution of institutions – the *New Education* movement in par-

ticular – was highly obvious. The articles on history of education comprise 23.7% of all (N135) publications. However, the percentage of such articles published later undergoes a considerable decline: from 2001 to 2009, it equals 7.4% of all articles (N296), whereas in the third stage (since 2010 to present) it barely reaches 3.7%. It is hard to state whether such tendency has been predetermined by a decreasing popularity of history of education all over the world or by the fact that a strong school of history of education, whose representatives would either discuss theoretical and methodological approaches to history of education or apply more diverse research methods, etc., has never been established in Lithuania.

Įteikta 2015 12 01
Priimta 2016 11 20